

Drets de les dones

Presentació del dret

L'estudi dels drets de les dones és complex a causa de la gran pluralitat de variables i enfocaments, però es poden establir dos blocs separats entre espai públic i espai privat. L'espai públic integra totes les polítiques relacionades amb els drets socials i els plans d'igualtat de les empreses públiques i privades. L'espai privat comprèn la violència de gènere i la violència sexual.

Els drets de les dones es desenvolupen especialment a escala internacional a partir de la Segona Guerra Mundial. En aquest nivell, cal destacar el Conveni d'Istanbul del Consell d'Europa, sobre la prevenció i la lluita contra la violència contra les dones i la violència domèstica (2011).

A l'Estat espanyol no s'aprova la primera llei sobre la violència de gènere (Llei 1/2004) fins el 2004. Aquesta Llei té per objecte "actuar contra la violència que, com a manifestació de la discriminació, la situació de desigualtat i les relacions de poder dels homes sobre les dones, s'exerceix sobre aquestes per part de qui sigui o hagi sigut el seu cònjuge o de qui estigui o hagin estat lligats amb elles per relacions similars d'afectivitat, fins i tot sense convivència".

La violència de gènere inclou tot acte de violència física i psicològica, incloses les agressions a la llibertat sexual, les amenaces, les coaccions o la privació arbitrària de llibertat.

La Llei 3/2007 per a la igualtat efectiva de dones i homes inclou la prevenció de les conductes discriminatòries i la previsió de polítiques actives per fer efectiu el principi d'igualtat en qualsevol dels àmbits de la vida.

Situacions d'especial vulnerabilitat

Malgrat els avenços, persisteixen situacions de discriminació en què les víctimes queden desemparades i els agressors impunes.

El principal problema és la falta de voluntat d'aplicar el marc normatiu. Aquest fet origina diferents tipus de violència i produeix una revictimització constant de les dones a totes les esferes. Les principals manifestacions de la violència són les següents.

Violència institucional. Aquesta violència succeeix quan les institucions no protegeixen la víctima quan aquesta sol·licita empara. Cal destacar especialment la falta de formació i de servei adequat dels agents d'atenció a la víctima, de la policia i dels serveis sanitaris. També cal mencionar la privatització de determinats serveis d'atenció a les víctimes, així com les cases d'acollida, on el personal, sovint, manca de formació amb perspectiva de gènere.

Violència judicial. Si bé forma part de la violència institucional, car fer-ne una menció específica, ja que la justícia patriarcal representa una font de revictimització constant que produeix un efecte dissuasiu envers les afectades. En aquest àmbit, cal evidenciar les següents consideracions:

- La falta de formació dels operadors jurídics que condueix a utilitzar estereotips en les actuacions judicials.
- La falta de precisió de l'ordenament jurídic que acorda llibertat interpretativa als operadors jurídics, juntament amb la falta d'aplicació dels convenis internacionals.
- No tots els casos de violència de gènere són resolts per òrgans judicials especialitzats.
- La necessitat d'avaluar urgentment de les mesures ineficaces, com ara les denúncies o les ordres d'allunyament.
- Convé revisar les polítiques de custòdia compartida, que ignoren les situacions de perill dels menors.
- Cal un major reconeixement del maltractament psicològic com a forma de violència.
- Es necessita reforçar la normativa en matèria de ciberdelinqüència de gènere.

Violència laboral. Anualment es produeixen més de 2.000 denúncies per assetjament sexual a la feina, tot i que queden moltes formes de violència sense denunciar. També cal tenir en compte la bretxa salarial que hi ha entre dones i homes. Cal promoure, doncs, l'ocupació de la dona, reduir el sostre de vidre i repartir les tasques de cura domèstica que limiten la dedicació professional de la dona. També convé fer inspeccions de treball en sectors amb una alta taxa d'ocupació femenina.

Violència educativa, mediàtica i cultural. Les campanyes de sensibilització presenten errors d'enfocament, ja que es fomenten a través de missatges dirigits a les víctimes i no als agressors. La no-discriminació per raons de gènere ha de ser un contingut transversal en els programes docents. A més, es detecta publicitat que perpetua estereotips difosos per alguns mitjans de comunicació, que sovint contribueixen a normalitzar la violència masclista.

L'estat actual de protecció a Catalunya

▪ Polítiques i accions positives

A Catalunya s'ha aprovat el Pla integral de prevenció de la violència de gènere i atenció a les víctimes.

L'Institut Català de les Dones ha desenvolupat diversos plans d'igualtat que preveuen mesures transversals d'igualtat de tracte i acció positiva. Així, s'han desenvolupat accions com ara el Programa d'intervenció amb filles i fills de dones en situació de violència masclista, el Programa de dones del món rural i marítim, el Programa dones i esports, el Pla per a la igualtat de gènere en el sistema educatiu, el Pla de seguretat i atenció a les víctimes de violència masclista i domèstica, el Pla director de cooperació al desenvolupament i el Pla director de formació en equitat de gènere a Catalunya.

També cal destacar la creació de la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral per a les dones en situació de violències masclistes, integrada per diversos serveis especialitzats. Alhora, l'Ajuntament de Barcelona ha impulsat el Pla per a la justícia de gènere.

La normativa catalana imposa l'obligació d'avaluar l'impacte de gènere en totes les polítiques de la Generalitat.

La Llei 5/2008, del dret de les dones a eradicar la violència masclista, inclou un fons de garantia per cobrir l'impagament de les pensions alimentàries o compensatòries.

Aquesta llei reconeix una definició més àmplia de violència que la desenvolupada per l'Estat espanyol, ja que s'hi inclou la violència física i psicològica així com també la sexual i econòmica. Alhora, reconeix les violències en àmbits que van més enllà de la relació sentimental (àmbit familiar, laboral, social i comunitari).

La concepció extensiva de la violència que preveu la Llei catalana és pionera i permet que aquestes situacions es considerin com a violències de la mateixa estructura patriarcal.

Aquesta normativa recull drets relacionats amb la prevenció, l'atenció i l'assistència, l'accés a l'habitatge, el dret a l'ocupació i a la formació ocupacional, i a un servei d'atenció telefònica especialitzada. També es reconeixen aquestes violències a les persones transsexuals.

La Llei 17/2015, d'igualtat efectiva de dones i homes, preveu l'elaboració de plans d'igualtat que afecten els ens locals i que la Generalitat ha de coordinar.

▪ Mancances i defectes detectats

De manera introductòria, cal reproduir les dades que aporta l'Institut Català de les Dones:

- La mitjana de dones assassinades en l'àmbit de la parella és de 10 cada any.
- El 27% de les dones assassinades havia interposat una denúncia.
- S'han registrat uns 370 casos de mutilacions genitals femenines, amb tendència a la baixa.
- El nombre de denúncies per violència masclista ha augmentat des del 2009 (23.000 denúncies el 2017).
- S'ha registrat una mitjana anual de 10.357 trucades al telèfon d'atenció a les víctimes de violència masclista.

Les dades del Departament d'Interior permeten afirmar que Catalunya és la segona comunitat autònoma amb més dones assassinades per violència de gènere entre el 2008 i el 2017.

Tot i que les institucions s'han esforçat a millorar els drets de les dones, la constatació que les violències masclistes no s'han eliminat condueix a

considerar que les mesures adoptades són ineficaces o necessiten complementar-se amb altres mecanismes.

Malgrat el marc jurídic existent, les mesures no tenen suficients recursos econòmics i manca professionalització i sensibilització dels agents dels diferents serveis.

Pel que fa als tipus de violència, el 93% de les trucades rebudes durant l'any 2015 al telèfon d'atenció s'emmarquen en l'àmbit de la violència de parella, i el 69% són relatives a violència psicològica; el 24,2%, a la violència física; el 5,8%, a la violència econòmica, i l'1,6%, a la violència sexual.

Els professionals d'atenció indiquen que els falten mètodes per afrontar situacions com ara l'ablació o els matrimonis forçosos. També es constata com la falta de dades genera la invisibilització d'aquests delictes.

El servei d'atenció ha de ser interseccional i ha de garantir la comunicació efectiva amb la víctima en un idioma que compregui.

Es detecta un increment dels delictes contra la llibertat sexual així com de les denúncies per violència masclista, tot i que en paral·lel s'identifica un descens de les ordres de protecció.

Sobre les violències sexuals, la interpretació de les lleis exigeix violència o intimidació per reconèixer una agressió sexual, al marge del consentiment, fet que genera rebaixes de penes i un desordre conceptual.

Pel que fa a la detecció, sensibilització i prevenció professionals, es constata que el 73,7% de professionals dediquen menys d'un 25% de la seva jornada laboral a la prevenció i sensibilització. Les condicions laborals d'aquests professionals són precàries i, per contractar-los, llevat del cas de licitacions públiques, no s'exigeix cap formació de gènere específica.

D'altra banda, es detecta una deficient atenció en relació amb l'atenció als fills i filles víctimes de violència de gènere. La prevenció i sensibilització manca d'una unió entre la perspectiva de les dones i la dels infants. Alhora falten indicadors que permetin mesurar l'impacte de la violència en els fills i filles.

Pel que fa a l'accessibilitat als recursos, es detecten problemes causats per les distàncies o a la falta de transports, especialment a les zones perifèriques. A més, la societat percep el servei d'atenció com un servei assistencial que s'associa a un "centre de persones amb problemes". Alhora, la majoria dels serveis tenen llargues llistes d'espera.

En aquest sentit, es detecten mancances en els àmbits següents:

- Accés a l'habitatge: escassetat de recursos, localització perifèrica i requisits d'accés que generen demores en les adjudicacions.
- Inserció laboral: no s'inclou un perfil professional d'inserció laboral específic per a les violències masclistes. Aquestes estructures són inoperants i no garanteixen una integració eficient. A més, els ajuts a les víctimes no permeten afrontar les despeses mínimes d'habitatge i alimentació.

El nombre de dones inactives supera el de les ocupades. Moltes dones es troben en situació d'inactivitat a causa de la cura dels infants, les persones

dependents o d'altres responsabilitats familiars (25%). Les dones representen el 70% de l'ocupació temporal i pateixen una bretxa salarial del 23%.

- Recursos d'emergència: es detecta, entre altres mancances, la falta de finançament o la falta de places disponibles.

En relació amb els protocols i inversions, cal remarcar que els serveis principals són els serveis socials d'atenció primària i el sector sanitari. Alguns professionals indiquen que en algunes ocasions és la policia local, no especialitzada en el servei, qui recull les denúncies per violència de gènere. Els professionals també indiquen que no disposen d'una base de dades sobre intervencions comunes entre els serveis, especialment per raons de protecció de dades personals.

Tampoc hi ha cap òrgan que coordini estratègicament els serveis. Alhora, els serveis previstos pel Protocol marc sobre violència sexual no han estat dotats de recursos tècnics ni pressupostaris.

En aquest sentit, la supressió dels agents d'igualtat i de les regidories municipals de dones ha suposat la transferència d'aquest servei al Servei d'Informació i Atenció a les Dones, però sense acompanyar-lo dels recursos necessaris.

Així mateix, diverses actuacions de l'Administració de la Generalitat no tenen en compte els plans de transversalitat de gènere.

Propostes de millora

1) Adoptar un pacte sobre violències masclistes que no només impedeixi reduccions pressupostàries en la lluita contra les violències masclistes, sinó que prevegi un augment que satisfaci les demandes transmeses pels professionals de la Xarxa.

2) Millorar els terminis i la integració de la Xarxa d'atenció, en particular:

2.1) Habilitar millores per reduir els terminis d'espera dels recursos d'acollida.

2.2) Promoure programes específics d'inserció i integració laboral de les dones per potenciar les xarxes d'ocupació i de formació de les dones, especialment per a les que pateixen situacions d'exclusió i/o de situació administrativa irregular.

2.3) Millorar i ampliar el parc d'habitatge d'acollida social, especialment a Barcelona.

2.4) Revisar i adoptar mesures en matèria d'accés als recursos de les dones més vulnerables o de l'àmbit rural.

2.5) Procedir a fer derivacions en l'àmbit de la salut a unitats especialitzades.

3) Millorar la formació dels professionals de tots els nivells de la Xarxa i serveis d'atenció a les víctimes. En particular:

3.1) Formar sobre el marc normatiu dels drets de la dona i els drets humans, conscienciant sobre l'estatus de víctima de les dones afectades.

3.2) Ampliar la formació sobre les diferents formes de violència, i en àmbits que vagin més enllà de les situacions de violència en parella.

3.3) Reconèixer la figura del professional d'igualtat de gènere a la Relació de llocs de treball de la Generalitat.

3.4) Establir indicadors i estudis sobre violència sexual que permetin detectar variables d'influència d'aquestes violències, com ara condicionaments culturals i educatius.

3.5) Impedir l'aplicació de situacions de revictimització sobre les afectades.

4) Potenciar la inversió i revalorar les tasques de prevenció i sensibilització a través del següent:

4.1) Adoptar mesures educatives a col·legis, instituts i universitats per garantir una docència amb perspectiva de gènere transversal en el sistema educatiu.

4.2) Fer campanyes públiques que fomentin la sensibilització i traslladin la necessitat d'una tolerància zero d'aquestes violències. En aquest sentit, adoptar un protocol que garanteixi que s'actua davant dels agressors sense revictimitzar les afectades.

4.3) Vetllar per una major professionalització i conscienciació sobre altres variables que incideixen en la prevenció i la sensibilització com ara la cultura, la publicitat i els mitjans de comunicació.

4.4) Vetllar per garantir la funció social del periodisme en tractar les víctimes de violència masclista amb respecte a la seva dignitat i imatge.

5) Reforçar i garantir que la prevenció, atenció i recuperació siguin més sensibles quan es tracti de dones en situacions de major vulnerabilitat. En aquest sentit:

5.1) Millorar els serveis d'interpretació per a les dones migrants.

5.2) Garantir que les dones en situació administrativa irregular puguin accedir al conjunt d'ajudes sense discriminació.

6) Ampliar i reconèixer altres formes de violència com ara la violència institucional o la violència sexual en el marc de la ciberdelinqüència, especialment en l'àmbit judicial.

7) Incloure nous indicadors com ara els previstos per l'Observatori de la Igualtat de Gènere i altres relatius a la demografia, l'ensenyament, les condicions de vida, la salut, la investigació, l'àmbit laboral o les violències masclistes.

8) Adoptar millores que garanteixin la igualtat i els drets de les dones, garantint la representació paritària de dones i homes en els òrgans directius de les administracions.

9) Garantir el dret a la salut sexual i reproductiva a través del següent:

- 9.1) Evitar la producció de situacions de violència en el sistema sanitari i garantir que s'afavoreixi la investigació mèdica des d'una perspectiva de gènere.
- 9.2) Incidir en la sensibilització el reconeixement de la violació dins de la parella.
- 9.3) Adoptar un posicionament ferm contra la maternitat subrogada que afavoreix l'explotació de les dones més pobres.
- 10) Incidir en l'educació en igualtat a través de:
- 10.1) Reforçar l'ús de llenguatge no sexista i aportar referents femenines a les escoles.
- 10.2) Fer campanyes de sensibilització sobre els patrons que causen la violència de gènere.
- 10.3) Afavorir una educació social que conscienciï sobre les formes de violència i sobre com compartir l'espai públic.
- 11) Incidir en l'àmbit del treball digne a través del següent:
- 11.1) Traslladar el principi de no-discriminació no només a l'Administració pública, sinó també a l'empresa privada.
- 11.2) Garantir que, més enllà de les mesures de participació política, establiment de quotes i ruptura del sostre de vidre, s'impulsin altres mesures contra les situacions de precarietat de les dones.
- 11.3) Fomentar que el sistema sindical, institucional i els equips de recursos laborals combatin l'assetjament laboral a la feina, i conscienciar les dones perquè denunciïn.
- 12) Garantir un acompanyament i suport a les víctimes al llarg de tot el procediment judicial en matèria de gènere a través dels serveis d'atenció i de recuperació.

Vies de seguiment

Es recomana establir un equip acadèmic permanent i independent de la Generalitat per avaluar el compliment de la normativa dels drets de les dones des d'una perspectiva de gènere i de drets humans. Aquest equip facilitaria detectar ràpidament i implantar altres indicadors d'anàlisi o de millora.

També s'aconsella assolir un compromís anual o biennal de revisió del compliment normatiu i de revisió dels protocols. Igualment també seria necessari replantejar els treballs d'estudi i fer una tasca interpretativa i d'anàlisi, més enllà de l'esforç de recollida de dades estadístiques.

En el marc d'aquestes anàlisis, cal fer enquestes a les víctimes perquè es puguin prendre en consideració les seves valoracions.

